

Jacek Potocki

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Katedra Gospodarki Przestrzennej
potocki@ae.jgora.pl

PRZESTRZENNY ROZKŁAD RUCHU TURYSTYCZNEGO W POLSCE W SEZONIE LETNIM W ŚWIETLE DANYCH O FREKWENCJI W WYBORACH PREZYDENCKICH W 2010 ROKU

Zarys treści: W 2010 r. w czasie letnich wakacji przeprowadzono w Polsce wybory prezydenckie. Wzięło w nich udział wiele osób przebywających poza miejscem stałego zamieszkania. Dane o liczbie osób przyjezdnych głosujących w poszczególnych gminach posłużyły do wyznaczenia obszarów o nasilonym ruchu turystycznym. Przeprowadzona analiza wykazała bardzo silną koncentrację ruchu turystycznego i jego polaryzację (na północnym i południowym skraju Polski oraz w kilku dużych *miastach*).

Słowa kluczowe: ruch turystyczny, regiony turystyczne, wybory.

1. WSTĘP

Obserwowany od kilku dekad wzrost gospodarczego znaczenia turystyki powoduje, że rozwój funkcji turystycznej miejscowości czy regionów coraz częściej staje się przedmiotem badań. Badania te obejmują z jednej strony potencjał dla rozwoju turystyki, z drugiej zaś rozwój funkcji turystycznej. Wśród różnych problemów badawczych związanych z turystyką szczególne znaczenie ma regionalizacja turystyczna. Jest ona o tyle ważna, że – jak twierdzi GOŁEMBSKI (2003) – wyznaczenie regionów turystycznych (rozumianych jako obszary, na których inwestowanie w gospodarkę turystyczną będzie efektywne) stanowi pierwszy etap w kreowaniu polityki turystycznej. Regionalizacja turystyczna Polski na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat była przedmiotem wielu opracowań, których przegląd przedstawił LISZEWSKI (2009). Autor ten stwierdził, że podobieństwo różnych koncepcji regionalizacji turystycznej Polski wynika ze zbieżnych podejść metodologicznych, za których podstawę zwykle przyjmowano cechy krajobrazu. S. Liszewski postulował zmianę tego podejścia, poprzez postawienie na pierwszym miejscu kryterium funkcjonalnego. Postulat ten jest tym bardziej godny uwagi, że w miarę rozwoju turystyki coraz częściej kwestionowana jest zasadność postrzegania walorów środowiskowych jako podstawy tego rozwoju. Warto przytoczyć w tym miejscu tezę KOZAKA (2009) twierdzącego, że dla rozwoju turystyki kluczowe znacznie ma kapitał ludzki,

natomiast zasoby przyrodnicze i kulturowe „nie są czynnikami ani koniecznymi, ani wystarczającymi, by mogła się rozwijać turystyka”.

W swojej wcześniejszej publikacji LISZEWSKI (2003) zaproponował, żeby jako region turystyczny rozumieć obszar, na którym koncentruje się ruch turystyczny. W tym miejscu warto jednak zauważyć za DURYDIWKĄ i KOWALCZYKIEM (2003), że wydzielanie regionów turystycznych na podstawie pełnionych przez nie funkcji utrudnia fakt, że ranga poszczególnych obszarów recepcyjnych może być różna z punktu widzenia poszczególnych form turystyki oraz jej sezonowości. Uwzględnienie tych przesłanek powoduje odchodzenie od uniwersalnej koncepcji regionu turystycznego. Idąc tym tokiem rozumowania MAZURSKI (2009) zaproponował wydzielanie trzech rodzajów regionów turystycznych:

- regionów turystycznego zagospodarowania,
- regionów ruchu turystycznego,
- regionów atrakcyjności turystycznej.

Wychoząc z podobnych przesłanek, nieco inny postulat sformułował LISZEWSKI (2009), sugerując celowość wyznaczania:

- turystycznych regionów metropolitalnych, obejmujących wielkie miasta i ich rekreacyjne zaplecze,
- regionów wypoczynkowo-rekreacyjnych,
- regionów turystyki poznawczej, edukacyjnej i religijnej.

Co istotne, w obu propozycjach (choć K. R. Mazurski wprost tego nie wyraził) proponowane podziały nie są rozłączne – poszczególne typy regionów turystycznych mogą się pokrywać lub na siebie nachodzić.

Przeniesienie głównego nacisku w regionalizacji turystycznej z waloryzacji na analizę ruchu turystycznego wiąże się jednak z wieloma problemami. Oficjalne dane dotyczące turystyki, publikowane przez Główny Urząd Statystyczny, dalekie są od kompletności, z kolei prowadzenie własnych badań ruchu turystycznego, jeśli ma dotyczyć większego obszaru, jest niezwykle pracochłonne i kosztowne. Pomocne mogą tu być metody pośrednie, jak np. od dawna znana metoda szacowania liczby gości na podstawie wielkości sprzedaży mąki lub chleba (WARSZYŃSKA, JACKOWSKI 1979), czy wykorzystanie danych o zużyciu wody lub ilości przyjmowanych przez oczyszczalnie ścieków (HOUDEK 2004, SZWICHTENBERG 2006). Jednak w praktyce ich zastosowanie możliwe jest raczej przy badaniach w skali lokalnej. W 2010 r. zaistniała w Polsce nadzwyczajna sytuacja polityczna, która pozwoliła na przeprowadzenie badań pozwalających określić przestrzenny rozkład ruchu turystycznego w sezonie letnim.

2. WYBORY PREZYDENCKIE W 2010 ROKU A RUCH TURYSTYCZNY

Zgodnie z obowiązującymi w Polsce przepisami dotyczącymi wyborów powszechnych, w 2010 r. zaplanowane były dwie elekcje – wybory prezydenta oraz władz samorządowych. Obydwa głosowania miały się odbyć w miesiącach jesiennych. Jednak tragiczna śmierć prezydenta Lecha Kaczyńskiego w katastrofie lotniczej w Smoleńsku 10 kwietnia 2010 r. spowodowała konieczność przeprowadzenia przedterminowych wyborów prezydenckich, przy czym przepisy ordynacji wyborczej wymusiły wyznaczenie terminu głosowania u progu wakacji (20 czerwca). W związku z tym, że żaden z kandydatów nie uzyskał wówczas bezwzględnej większości głosów, konieczne stało się zorganizowanie drugiej tury, która odbyła się już w czasie sezonu urlopowego, 4 lipca. Wakacyjna pora nie wpłynęła ujemnie na frekwencję, która nie odbiegała od przeciętnej dla przeprowadzanych w Polsce wyborów prezydenckich. W pierwszej turze głosowało 54,94% uprawnionych. Przed drugą turą wiele osób udających się na wypoczynek pobrało zaświadczenia uprawniające do głosowania poza miejscem stałego zamieszkania, a w czasie głosowania media wielokrotnie informowały o długich kolejkach ustawiających się przed lokalami wyborczymi w miejscowościach wypoczynkowych. Szczególnie duże zainteresowanie

dziennikarzy wzbudziła nadmorska gmina Rewal, w której głosy oddało ponad 12 tys. osób, przy liczbie stałych mieszkańców wynoszącej zaledwie 3,6 tys. W całym kraju w głosowaniu 4 lipca 2010 r. frekwencja wyniosła 55,31%.

Ogółem w obwodach wyborczych na terenie Polski (a zatem bez uwzględnienia głosujących za granicą, w tym na statkach) 4 lipca 2010 r. głosy oddało 16 850 841 wyborców, z czego 758 747 głosowało poza miejscem stałego zamieszkania, na podstawie zaświadczeń wystawionych przez uprawnione organy¹. Oznacza to, że przeciętnie w kraju na podstawie zaświadczeń głosowało 4,5027% uczestników wyborów².

O tym, że na udział głosujących poza miejscem stałego zamieszkania decydujący wpływ miał ruch turystyczny, świadczy zestawienie gmin o najwyższym odsetku głosujących na podstawie zaświadczeń (tab. 1).

T a b e l a 1. Gminy o odsetku głosujących na podstawie zaświadczeń w wyborach 4 lipca 2010 r. przekraczającym 50%

Gmina	Powiat	% głosów oddanych na zaświadczenia
Rewal	gryficki	87,1
Krynica Morska	nowodworski	83,6
Mielno	koszaliński	77,9
Dziwnów	kamieński	75,9
Jastarnia	pucki	75,4
Łeba	łęborski	72,4
Ustronie Morskie	kołobrzeski	69,9
Władysławowo	pucki	68,9
Postomino	ślawieński	57,9
Międzyzdroje	kamieński	56,9
Ustka (gm. wiejska)	śląpski	56,3
Cisna	leski	55,1
Kołobrzeg (gm. wiejska)	kołobrzeski	51,8
Sztutowo	nowodworski	50,2
Stegna	nowodworski	50,1

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie danych Krajowego Biura Wyborczego.

Wszystkie gminy, w których udział głosujących na podstawie zaświadczenia przekroczył 50% (a było ich 15), to gminy o rozwiniętej funkcji turystycznej, przy czym wszystkie oprócz Cisnej położone są nad Bałtykiem.

3. WYZNACZENIE GMIN TURYSTYCZNYCH

Selekcję gmin będących miejscem pobytów turystycznych oparto na wcześniejszej konstatacji, że ruch turystyczny miał decydujący wpływ na głosowanie poza miejscem stałego zamieszkania.

Na pierwszym etapie procedury badawczej wyznaczone zostały gminy, w których udział głosujących na podstawie zaświadczeń był wyższy niż przeciętny wskaźnik dla całego kraju, czyli 4,5027%. Gmin takich było 597 na ogólną liczbę 2479³.

Na etapie drugim dla każdej z wyselekcjonowanych wcześniej gmin obliczono liczbę głosów stanowiących nadwyżkę ponad liczbę odpowiadającą przeciętnemu dla całego kraju poziomowi głosujących na zaświadczenia, wynoszącemu 4,5027%. Przyjęto, że w poszczególnych gminach nadwyżkę głosów na zaświadczenia ponad wyliczony poziom przeciętny wygenerowali głosujący turyści⁴ (w dalszej części artykułu nadwyżka ta będzie określana jako „głosy turystów”). Następnie wybrano te gminy, w których nadwyżka głosów oddanych na podstawie zaświadczeń w stosunku do średniego udziału takich głosów w kraju (czyli „głosy turystów”) przekroczyła 100. Gmin takich było 258, a łączną liczbę głosów oddanych w nich przez turystów obliczono na 229 721.

Kolejnym etapem procedury badawczej była analiza rozmieszczenia gmin zdefiniowanych jako „turystyczne”. W jej wyniku wyróżniono następujące trzy rodzaje gmin:

- 1) duże miasta,
- 2) gminy wchodzące w skład obszarów wypoczynku urlopowego,
- 3) pojedyncze gminy turystyczne.

Do pierwszej grupy zaliczono sześć miast (tab. 2) o liczbie stałych mieszkańców przekraczającej 200 tys.

T a b e l a 2. Wielkie miasta jako ośrodki turystyczne – w świetle frekwencji w wyborach prezydenckich w 2010 r.

Miasto	Liczba głosujących turystów
Warszawa	12 662
Gdynia	11 591
Gdańsk	5 183
Kraków	4 659
Wrocław	2 168
Poznań	1 571

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie danych Krajowego Biura Wyborczego.

Pozycja poszczególnych miast na tle przestrzennego rozkładu letniego ruchu turystycznego jest różna. Gdynia i Gdańsk, jako duże ośrodki miejskie przyciągające turystów, stanowią zarazem (wraz z Sopotem) część nadmorskiego obszaru wypoczynkowego. Warszawa posiada w bliskim sąsiedztwie dwa obszary wypoczynkowe, co – zgodnie z postulatem LISZEWSKIEGO (2009) – pozwala całość uznać za metropolitalny region turystyczny. Pozostałe duże miasta, tj. Kraków, Wrocław i Poznań, stanowią enklawy otoczone terenami, które w świetle badań nie odgrywają istotnej roli z punktu widzenia turystyki pobytowej. Dopeł-

niając obrazu wielkich miast należy dodać, że we wszystkich pozostałych miastach o liczbie mieszkańców przekraczającej 200 tys. odsetek głosujących na podstawie zaświadczeń był niższy niż średnia krajowa, co sugeruje niewielkie ich znaczenie dla letniej turystyki pobytowej⁵.

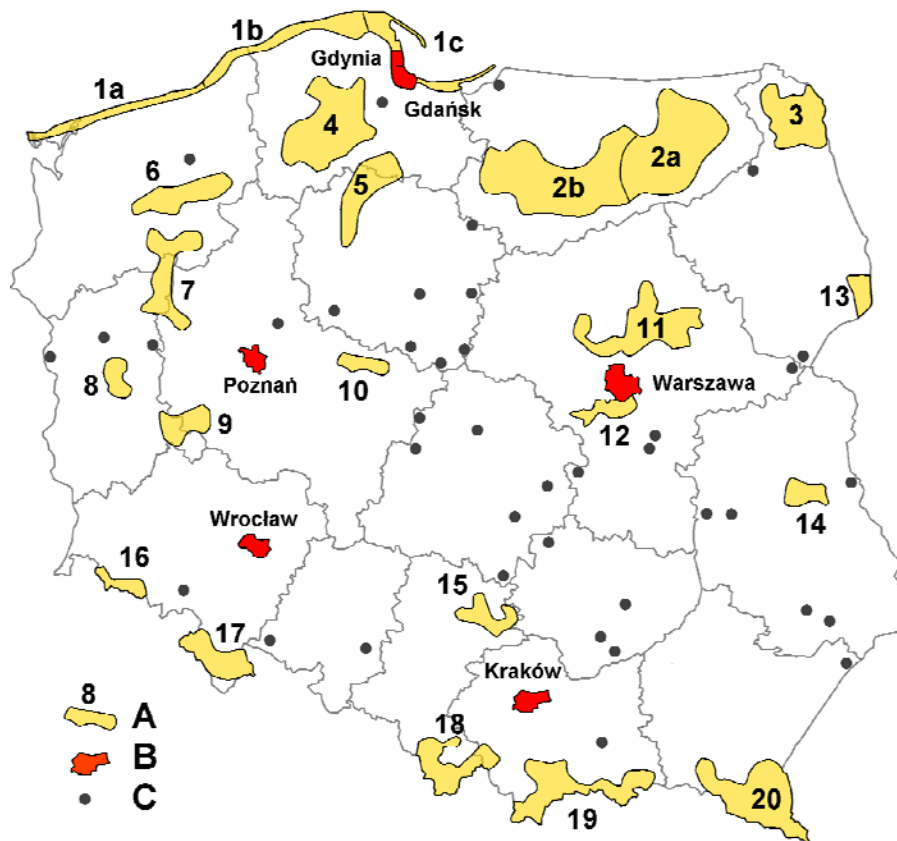
Większą część gmin turystycznych (214) zaliczono do mniejszych lub większych obszarów wypoczynkowych. Obszarów tych wyróżniono 20 (dwa dodatkowo podzielono na podobszary), wydzielając je tam, gdzie sąsiadują ze sobą co najmniej dwie gminy turystyczne. Wyjątek uczyniono w trzech przypadkach. Nie połączono w regiony sąsiadujących ze sobą par gmin Wilga i Magnuszew oraz Mielnik i Sarnaki, które mimo sąsiedztwa są wzajemnie odizolowane korytami dużych rzek, a także gmin Busko-Zdrój i Solec-Zdrój, w przypadku których funkcja turystyczna dotyczy nie całych gmin, lecz tylko pojedynczych miejscowości.

Pozostałe jednostki (w liczbie 44) to izolowane gminy turystyczne, niewchodzące w skład żadnego z obszarów wypoczynkowych. W grupie tej, oprócz wspomnianych już dużych miast, zwracają uwagę uzdrowiska położone poza obszarami wypoczynkowymi (Busko-Zdrój, Ciechocinek, Nałęczów, Solec-Zdrój, Horyniec-Zdrój, Krasnobród, Połczyn-Zdrój). Ponadto znajdują się tutaj pojedyncze gminy położone w różnych miejscach atrakcyjnych turystycznie, ale niezwiązanych z większymi obszarami wypoczynkowymi. Przykłady takich gmin, to Zbiczno (Pojezierze Brodnickie), Otmuchów (dostępny dla rekreacji duży zbiornik wodny na Nysie Kłodzkiej), kilka gmin położonych nad Pilicą czy nad jeziorami Pojezierza Kujawskiego.

4. CHARAKTERYSTYKA OBSZARÓW WYPOCZYNKOWYCH

1. Nadmorski. Obszar ten obejmuje wąski pas gmin przylegających do Bałtyku oraz pojedyncze gminy leżące na zapleczu wybrzeża (rys. 1, numeracja na mapie odpowiada numerom w tekście). Obszar ten, który skupił prawie 54% ruchu turystycznego (por. tab. 3), ze względu na zróżnicowanie wewnętrzne podzielony został na trzy podobszary:

1a (zachodni) – obejmuje gminy Świnoujście, Międzyzdroje, Wolin, Dziwnów, Kamień Pomorski, Świerzno, Rewal, Trzebiatów, Kołobrzeg (dwie gminy – miejska i wiejska), Dygowo, Ustronie Morskie, Mielno, Będzino. Charakterystyczną cechą tego podobszaru jest intensywne zainwestowanie strefy brzegowej. Wyjąwszy tereny wyłączone z zabudowy (Woliński Park Narodowy, poligon wojskowy koło Mrzeżyna) niemal na całej długości funkcja turystyczna jest

Rys. 1. Rozkład przestrzenny ruchu turystycznego 4 lipca 2010 r.
 A – obszary wypoczynku urlopowego; B – duże ośrodki miejskie skupiające ruch turystyczny;
 C – pozostałe gminy turystyczne. Numeracja regionów objaśniona w tekście
 Źródło: opracowanie własne

bardzo intensywna, występuje praktycznie we wszystkich miejscowościach nadmorskich, a mniej oblegane przez turystów odcinki brzegu położone między miejscowościami są stosunkowo krótkie.

1b (środkowy), w skład którego wchodzi gminy: Sianów, Darłowo (gminy miejska i wiejska), Postomino, Ustka (gminy miejska i wiejska), Smołdzino, Łeba, Wicko, Choczewo, Gniewino. Podobszar ten, mimo że również bardzo intensywnie rozwijający funkcję turystyczną, cechuje się mniejszym zagęszczeniem ruchliwych miejscowości wypoczynkowych, nieco więcej jest tutaj jeszcze odcinków brzegu mniej licznie nawiedzanych przez turystów.

1c (wschodni), do którego zaliczono gminy: Krokowa (z wyjątkiem wschodniego skraju tej gminy w rejonie Białogóry, który należy zaliczyć do podobszaru 1b), Władysławowo, Jastarnia, Hel, Puck (gminy miejska i wiejska), Kosakowo, Gdynia, Sopot, Gdańsk, Stegna, Sztutowo, Krynica Morska. Podobszar ten obejmuje w całości tę część wybrzeża, która przed II wojną światową należała do Polski lub Wolnego Miasta Gdańska. Już wówczas zapoczątkowany tutaj został bardzo intensywny rozwój funkcji turystycznej. Na tym podobszarze znajduje się jedyna w Polsce wielka

aglomeracja miejska położona nad samym morzem. Stopień zainwestowania wybrzeża uzasadnia traktowanie znacznej części tego podobszaru jako przestrzeni urbanizacji turystycznej.

2. Mazurski. Jest to najrozleglejszy obszar wypoczynkowy, obejmujący większą część Pojezierza Mazurskiego i skupiający ok. 7% letniego ruchu turystycznego. Także i on podzielony został na podobszary:

2a (wschodni) obejmuje gminy: Ruciane-Nida, Miłkołajki, Giżycko (gminy miejska i wiejska), Węgorzewo, Pozezdrze, Kruklanki, Miłki, Orzysz, Stare Juchy, Świątajno (pow. olecki), Wydminy, Pisz, Ryn, Mrągowo, Piecki, Sorkwity, Świątajno (pow. szczytnicki). Ruch turystyczny koncentruje się tutaj wokół Wielkich Jezior Mazurskich, gdzie w głównych ośrodkach jest bardzo intensywny. Jego natężenie maleje wraz z oddalaniem się od Wielkich Jezior.

2b (zachodni), obejmujący Pojezierza Iławskie i Olsztyńskie, zajmuje większy obszar, ale cechuje się mniej intensywnym ruchem turystycznym. Leży on na terenie gmin: Iława, Zalewo, Miłomłyn, Łukta, Morąg, Ostróda, Dąbrówno, Olsztynek, Nidzica, Gietrzwałd, Purda, Pasym, Jedwabno, Stawiguda, Szczytno (gminy miejska i wiejska), Dźwierzuty, Reszel, Biskupiec.

T a b e l a 3. Głosy turystów w wyborach prezydenckich
4 lipca 2010 r.

Obszar - nr na mapie	Liczba gmin	Liczba głosów	%
Nadmorski, cz. zachodnia - 1a	14	46 045	20,0
Nadmorski, cz. środkowa - 1b	11	20 603	9,0
Nadmorski, cz. wschodnia - 1c	13	56 579	24,6
Mazurski, cz. wschodnia - 2a	18	11 381	5,0
Mazurski, cz. zachodnia - 2b	19	5 651	2,5
Suwalsko-augustowski - 3	9	3 298	1,4
Pojezierze Kaszubskie - 4	13	4 668	2,0
Tucholski - 5	7	1 490	0,6
Drawski - 6	5	1 329	0,6
Drawieńsko-sierakowski - 7	5	873	0,4
Lubuski - 8	3	606	0,3
Leszczyńsko-sławski - 9	5	1 682	0,7
Koniński - 10	3	1 682	0,7
Północnomazowiecki - 11	19	4 073	1,8
Południowomazowiecki - 12	7	1 634	0,7
Białowiecki - 13	2	343	0,1
Poleski - 14	3	455	0,2
Ĺuraiski - 15	5	898	0,4
Karkonosko-izerski - 16	4	2 896	1,3
Kłodzki - 17	7	3 381	1,5
Bielsko-żywiecki - 18	15	6 607	2,9
Tatrzańsko-sadecki - 19	17	17 092	7,4
Bieszczadzki - 20	10	4 110	1,8
Pozostałe gmin	44	32 345	14,1
Razem	258	229 721	100,0

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie danych Krajowego Biura Wyborczego.

3. Suwalsko-augustowski. Obejmuje tereny położone od Augustowa na północ. Największym ośrodkiem turystycznym jest tutaj sam Augustów, łączący funkcję uzdrowiskową i wypoczynkową. Obszar ten leży na terenie gmin: Augustów (gm. miejska), Płaska, Nowinka, Suwałki (gmina wiejska, *de facto* jej wschodnia część w rejonie jeziora Wigry), Krasnopol, Giby, Sejny (gminy miejska i wiejska) i Jeleniewo. Ruch turystyczny jest tutaj mało intensywny, z wyjątkiem południowej części obszaru (Augustów i szlak Czarnej Hańczy).

4. Pojezierze Kaszubskie. Obszar ten obejmuje tereny położone na południowy zachód od Gdańska w obrębie gmin: Kościerzyna, Stężyca, Chmielno, Sulęcyno, Czarna Dąbrówka, Studzienice, Dziemiany, Lipnica, Przechlewo, Brusy, Chojnice (gmina wiejska, ściśle – jej część położona na północ od samych Chojnic), Karsin, Stara Kiszewa. Intensywniejszy ruch turystyczny panuje tu wokół jezior położonych na północny wschód od Kościerzyny oraz na północ od Chojnic (w rejonie Jeziora Charzykowskiego).

5. Tucholski. Obszar rozciągnięty między Bydgoszczą a Starogardem Gdańskim, cechujący się obecnością

jezior i znacznym stopniem lesistości (centralna część Borów Tucholskich). Ruch turystyczny jest tu mało intensywny i silnie rozproszony. Do obszaru tego zaliczono gminy: Koronowo, Lubiewo, Cekcyn, Śliwice, Osie, Osiek, Lubichowo.

6. Drawski. Obszar ciągnący się od Bornego-Sulinowa na wschodzie po Ińsko na zachodzie. Jest to teren o niezwykle malowniczym krajobrazie i licznych jeziorach z silnie urozmaiconą linią brzegową, ale turystycznie wykorzystywany w niewielkim stopniu. Obejmuje tereny gmin Borne-Sulinowo, Czaplonek, Złocieniec, Drawsko Pomorskie, Ińsko. W pobliżu leży Połczyn-Zdrój, który jednak potraktowany został jako samodzielna miejscowość turystyczna, gdyż poza samym Połczynem gmina praktycznie nie pełni funkcji turystycznej.

7. Drawieńsko-sierakowski. Jest to najmniej wyrazisty i słabo zintegrowany obszar wypoczynkowy. Wydzielono go, łącząc pięć gmin (Drawno, Tuczo, Dobiegniew, Drezdenko i Sieraków) tworzących nieprzerwany ciąg na pograniczu trzech województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego i wielkopolskiego. Obszar ten łączy w sobie walory dla turystyki wodnej (jeziora i szlak kajakowy Drawy) oraz duże kompleksy leśne (Puszcza Drawska i Notecka). Kwestią otwartą jest to, czy będzie się on rozwijał jako całość, czy poszczególne jego części zintegrują się z innymi obszarami (drawskim i lubuskim).

8. Lubuski. Niewielki w chwili obecnej obszar, do którego zaliczono trzy gminy: Łagów, Skąpe i Lubrza. Biorąc jednak pod uwagę warunki środowiskowe, trzeba zauważyć, że walory turystyczne występują tu na znacznie większym obszarze. W sąsiedztwie znajdują się dwie izolowane gminy turystyczne – Lubniewice i Pszczew. Integracji turystycznej całego Pojezierza Lubuskiego nie sprzyja jednak funkcjonowanie położonego w samym centrum regionu dużego poligonu wojskowego Wędrzyn.

9. Leszczyńsko-sławski. Jest to stosunkowo nieduży, lecz uznany wśród turystów obszar wypoczynkowy, położony na pograniczu śląsko-wielkopolskim. Zaliczono do niego pięć gmin: Sława i Kolsko, należące do województwa lubuskiego, oraz Przemęt, Włoszakowice i Wijewo w województwie wielkopolskim. Atutem tego obszaru jest jego położenie jako najdalej na południe wysuniętego fragmentu pojezierzy w zachodniej Polsce. Dzięki temu jest to popularny teren wypoczynkowy, szczególnie dla mieszkańców Dolnego Śląska.

10. Koniński. Nieduży obszar wypoczynkowy położony we wschodniej Wielkopolsce, na pograniczu

Pojezierza Gnieźnieńskiego i Kujawskiego. Zaliczono do niego gminy Powidz, Ostrowite i Ślesin. O funkcji turystycznej tego obszaru decydują m.in. skupiska domów letniskowych (np. nad Jeziorem Powidzkim), ważnym celem ruchu turystycznego jest także sanktuarium Matki Bożej Licheńskiej.

11. Północnomazowiecki. Specyficzny obszar wypoczynkowy położony na północ od Warszawy. Jego funkcja turystyczna rozwija się przede wszystkim w oparciu o liczne skupiska domów letniskowych, będących w posiadaniu mieszkańców warszawskiej aglomeracji. Główne obszary ich koncentracji to doliny Bugu, Narwi (oraz otoczenie Zbiornika Zegrzyńskiego) i Wkry. Do obszaru tego zaliczono gminy: Serock, Pomiechówek, Radzymin, Dąbrówka, Somianka, Wyszaków, Brańszczyk, Rząśnik, Jadów, Obryte, Zatory, Łochów, Sadowne, Brok, Różan, Rzewnie, Wieliszew, Joniec, Nowe Miasto.

12. Południowomazowiecki, obejmuje gminy Konstancin-Jeziorna (uzdrowisko), Piaseczno, Lesznówola, Podkowa Leśna, Nadarzyn, Radziejowice, Żabia Wola. Podobnie jak poprzedni, jest to obszar wypoczynkowy znajdujący się na zapleczu Warszawy, ale znajdujący się jeszcze bliżej granic miasta stołecznego, stąd też przynajmniej jego część (gminy Piaseczno, Konstancin-Jeziorna czy Podkowa Leśna) można zakwalifikować jako typowe obszary urbanizacji turystycznej.

13. Białowiecki. Niewielki obszar, złożony z dwóch zaledwie gmin (Białowieża i Narewka), których cechą charakterystyczną jest położenie w obrębie Puszczy Białowieżskiej uchodzącej za najbardziej naturalny kompleks leśny w Europie Środkowej i Zachodniej.

14. Poleski. Również niewielki obszar wypoczynkowy, położony w rejonie Poleskiego Parku Narodowego, na północny wschód od Lublina. Składają się nań trzy gminy: Urszulin, Uścimów i Ludwin. W obrębie Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego znajduje się jeszcze jeden niewielki obszar koncentracji ruchu letniskowego, niezintegrowany jednak z obszarem poleskim, położony w południowej części gminy wiejskiej Włodawa.

15. Jurajski. Obszar położony w środkowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej na terenie gmin: Poraj, Żarki, Kroczyce, Janów i Szczekociny. Jest to teren wypoczynku świątecznego dla mieszkańców Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego.

16. Karkonosko-izerski. Obszar zajmujący część Sudeatów Zachodnich, uchodzących za jeden z najważniejszych terenów turystycznych w Polsce. W tym kontekście poniekąd zaskoczeniem jest, że jako turystyczne ujawniły się tylko cztery gminy (Karpacz, Szklarska

Poręba, Podgórzyn i Świeradów-Zdrój), a udział tego obszaru w całości letniego ruchu turystycznego wyniósł zaledwie 1,3%.

17. Kłodzki. Obszar zdominowany przez cztery duże uzdrowiska, wokół których rozwija się także turystyka górską. Zaliczono tu gminy: Kudowa-Zdrój, Duszniki-Zdrój, Polanica-Zdrój, Radków, Bystrzyca Kłodzka, Łądek-Zdrój i Stronie Śląskie.

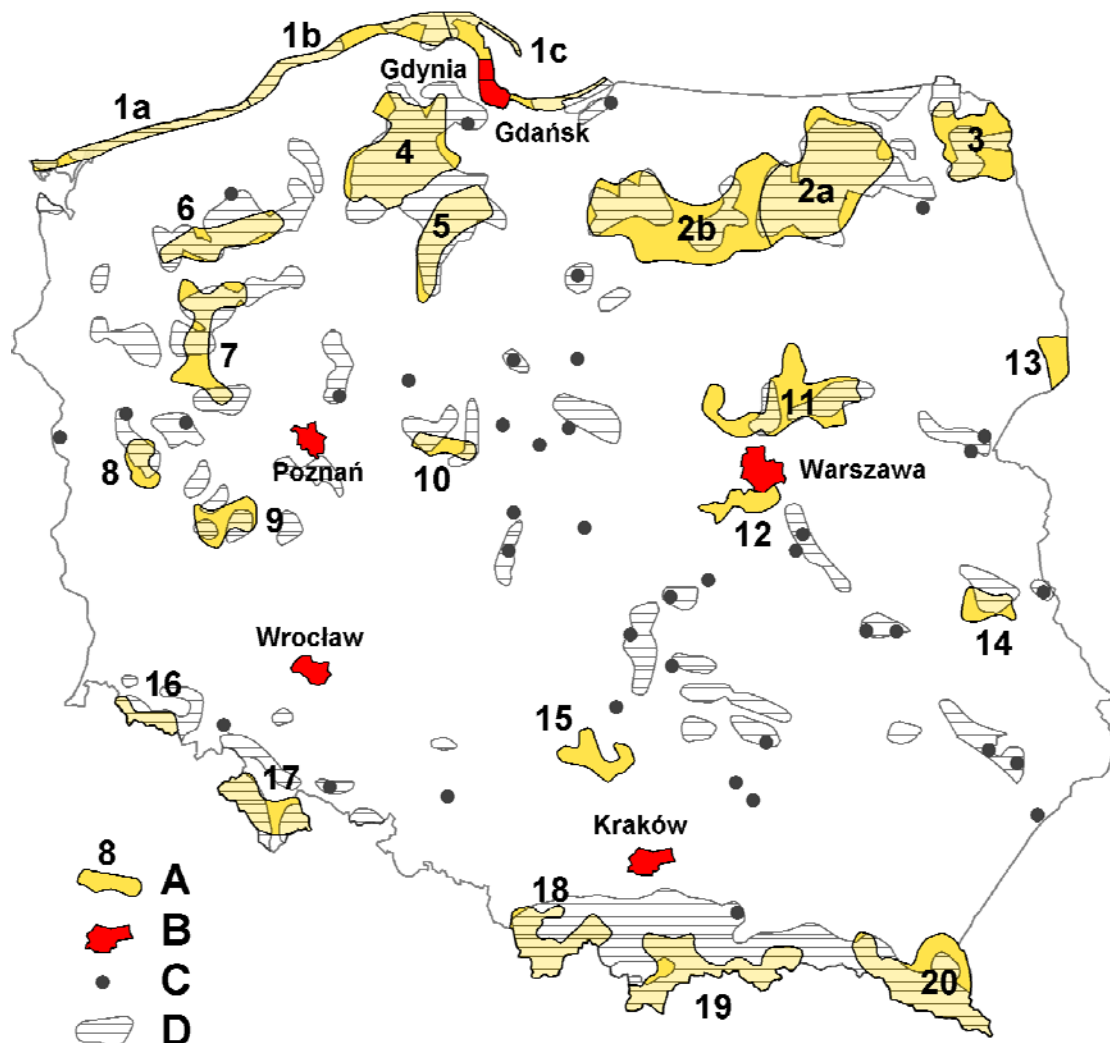
18. Bielsko-żywiecki. Stosunkowo rozległy obszar położony w obrębie Beskidu Śląskiego, Żywieckiego i Małego, obejmujący gminy: Ustroń, Wisła, Brenna, Szczyrk, Jaworze, Wilkowice, Czernichów, Istebna, Rajcza, Ujsoly, Milówka, Węgierska Górka, Jeleśnia, Stryszawa, Zawoja. Obszar ten łączy funkcję uzdrowską (Ustroń), zaplecza rekreacyjnego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i ważnego obszaru turystyki górskiej.

19. Tatrzańsko-sądecki. Najważniejszy z punktu widzenia letniej turystyki obszar wypoczynkowy położony w górach, który skupia nieco ponad 7% letniego ruchu turystycznego. Obejmuje gminy: Zakopane, Kościelisko, Bukowina Tatrzańska, Poronin, Biały Dunajec, Łapsze Niżne, Ochotnica Dolna, Kamienica, Rabka-Zdrój, Niedźwiedź, Czorsztyn, Krościenko nad Dunajcem, Szczawnica, Piwniczna-Zdrój, Muszyna, Krynica-Zdrój i Uście Gorlickie.

20. Bieszczadzki. Obszar na południowo-wschodnim krańcu Polski, obejmujący partie Bieszczadów atrakcyjne dla turystyki górskiej, jak również uzdrowiska. W jego skład wchodzi gminy: Cisna, Lutowiska, Komańcza, Baligród, Czarna, Lesko, Ustrzyki Dolne, Solina, Iwonicz-Zdrój i Rymanów. Szczególną pozycję zajmuje tu gmina Solina, łącząca funkcję uzdrowską (Polańczyk) i pobytową. Z kolei obecność sztucznego Jeziora Solińskiego daje tej gminie rzadkie połączenie walorów związanych z położeniem w górach i nad wodą.

Poza obszarami wypoczynkowymi zidentyfikowano 44 pojedyncze gminy turystyczne. Są to następujące jednostki (zestawienie według województw):

- dolnośląskie: Wrocław, Szczawno-Zdrój;
- kujawsko-pomorskie: Baruchowo, Gąsawa, Chodecz, Ciechocinek, Skępe, Topólka, Zbiczno;
- lubelskie: Kazimierz Dolny, Krasnobród, Nałęczów, Włodawa (gmina wiejska), Zwierzyniec;
- lubuskie: Lubniewice, Pszczew, Słubice;
- łódzkie: Inowódz, Pęczniew, Sulejów, Uniejów, Zgierz (gmina wiejska), Żytno;
- podlaskie: Mielnik, Rajgród;
- pomorskie: Przywidz;
- małopolskie: Kraków, Gródek nad Dunajcem;
- warmińsko-mazurskie: Frombork;
- opolskie: Leśnica, Otmuchów;

Rys. 2. Rozkład przestrzenny ruchu turystycznego 4 lipca 2010 r. na tle waloryzacji przestrzeni na potrzeby urlopowej turystyki wypoczynkowej

A – obszary wypoczynku urlopowego; B – duże ośrodki miejskie skupiające ruch turystyczny; C – pozostałe gminy turystyczne; D – obszary predestynowane do rozwoju urlopowej turystyki wypoczynkowej wg WYRZYKOWSKIEGO (1986).

Numeracja regionów objaśniona w tekście

Źródło: opracowanie własne

- wielkopolskie: Poznań, Skoki;
- podkarpackie: Horyniec-Zdrój;
- świętokrzyskie: Busko-Zdrój, Raków, Ruda Maleniecka, Solec-Zdrój;
- mazowieckie: Warszawa, Magnuszew, Nowe Miasto nad Pilicą, Sarnaki, Wilga;
- zachodniopomorskie: Połczyn-Zdrój.

5. OBSZARY WYPOCZYNKOWE A WALORY PRZYRODNICZE

Jak już wcześniej zasygnalizowano, walory przyrodnicze i kulturowe tradycyjnie są uznawane za podstawę rozwoju turystyki, a także najczęstsze kryterium deli-

mitacji regionów turystycznych. To ich znaczenie bywa jednak ostatnio podważane. Przeprowadzona identyfikacja gmin turystycznych i delimitacja obszarów wypoczynku urlopowego na podstawie natężenia ruchu turystycznego pozwala na dokonanie konfrontacji wyników uzyskanych przy zastosowaniu różnych kryteriów. Wyniki niniejszych badań porównane zostały z opracowaniem WYRZYKOWSKIEGO (1986), który w swojej pracy zaprezentował waloryzację obszaru Polski pod kątem uwarunkowań rozwoju urlopowej turystyki wypoczynkowej, przy czym głównym zastosowanym przez niego kryterium były właśnie walory przyrodnicze. Wzajemne położenie wyróżnionych tu gmin turystycznych oraz wydzielonych przez J. Wyrzykowskiego obszarów o predyspozycjach dla rozwoju urlopowej turystyki wypoczynkowej przedstawiono na rys. 2.

Niemal wszystkie zidentyfikowane obecnie obszary wypoczynkowe przynajmniej częściowo pokrywają się z wyznaczonymi przez J. Wyrzykowskiego (występujące różnice mogą wynikać z odmiennie przeprowadzonej generalizacji). Jedyne wyjątki to obszar jurajski (który w latach 80. XX w. znajdował się pod silną presją zanieczyszczeń atmosferycznych napływających z Górnos Śląskiego Okręgu Przemysłowego i być może dlatego nie został wówczas wskazany jako atrakcyjny), południowomazowiecki i – o dziwo – białowieski. Również znaczna część pojedynczych gmin turystycznych leży na terenach wskazanych przez J. Wyrzykowskiego jako posiadające walory dla turystyki wypoczynkowej. Zatem niezależnie od tego, że możliwe jest wypromowanie dla turystyki obszarów nieposiadających naturalnych walorów, w przypadku urlopowej turystyki wypoczynkowej walory przyrodnicze w dalszym ciągu należy traktować jako kluczowe.

6. WNIOSKI

W świetle przeprowadzonych badań można stwierdzić, że ruch turystyczny w sezonie letnim wykazuje w Polsce bardzo silną koncentrację. Skupia się przede wszystkim na wybrzeżu Bałtyku, znaczące nasilenie osiąga także na obszarach górskich Małopolski i Górnego Śląska oraz w rejonie Wielkich Jezior Mazurskich. W układzie przestrzennym w różnych częściach kraju wyróżnić można 20 obszarów wypoczynku urlopowego, jednak natężenie ruchu w zdecydowanej większości z nich nie jest duże. Poza tymi obszarami wielkością ruchu wyróżniają się największe uzdrowiska oraz cztery duże ośrodki miejskie.

Wyraźna korelacja przestrzennego rozkładu gmin odgrywających istotną rolę w wypoczynku urlopowym z obszarami o wyróżniających się walorach przyrodniczych wskazuje, że dokonana 25 lat temu przez J. Wyrzykowskiego waloryzacja przestrzeni na potrzeby urlopowej turystyki wypoczynkowej pozostaje aktualna. Zatem walory przyrodnicze w dalszym ciągu odgrywają kluczową rolę w rozwoju tego rodzaju turystyki i w związku z tym konieczna jest ich ochrona.

PRZYPISY

¹ Autor dziękuje p. Mirosławowi Bogdanowiczowi z Krajowego Biura Wyborczego za przekazanie danych o liczbie głosujących na podstawie zaświadczeń w poszczególnych gminach.

² Ten sam wskaźnik w wyborach parlamentarnych przeprowadzonych w dniu 9 października 2011 wyniósł zaledwie 1,1265%

³ Miasto stołeczne Warszawa potraktowane zostało jako jedna gmina – niezgodnie ze stanem prawnym obowiązującym w 2010 r., ale zgodnie ze zdrowym rozsądkiem.

⁴ Dla przykładu: w gminie Rewal głosowało 11 547 osób, z czego 10 059 to osoby przyjezdne, głosujące na podstawie zaświadczeń. Liczba głosów oddanych w gminie Rewal na zaświadczenia równa przeciętnej dla całego kraju to 4,5027% z 11 547, czyli 520. Zatem przyjęto, że wśród osób głosujących na zaświadczenie turystów było $10\,059 - 520 = 9\,539$.

⁵ Wskaźnik ten wyniósł odpowiednio: dla Torunia 3,9%, Szczecina 3,4%, Lublina 2,9%, Łodzi i Katowic 2,7%, Bydgoszczy i Częstochowy 2,6%, Kielc 2,5%, Białegostoku 2,2%, Radomia i Sosnowca 2,0%.

BIBLIOGRAFIA

- DURYDIWKA M., KOWALCZYK A., 2003, *Region turystyczny a procesy globalizacji*, „Turizm”, t. 13, z. 1, s. 21–42.
- GOŁEMBSKI G., 2003, *Turystyka jako czynnik integrujący badania naukowe*, [w:] G. Golembki (red.), *Kierunki rozwoju badań naukowych w turystyce*, PWN, Warszawa, s. 11–22.
- HOUDEK K., 2004, *Výsledky ověřování počtu návštěvníků ve vybraných střediscích cestovního ruchu Krkonošského národního parku na základě spotřeby pitné vody a reflexe získaných poznatků do strategie rozvoje infrastruktury jednotlivých středisek*, „Opera Corcontica”, nr 41, s. 484–489.
- KOZAK M. W., 2009, *Turystyka i polityka turystyczna a rozwój, między starym a nowym paradygmatem*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa.
- LISZEWSKI S., 2003, *Region turystyczny*, „Turizm”, t. 13, z. 1, s. 43–54.
- LISZEWSKI S., 2009, *Przestrzeń turystyczna Polski. Koncepcja regionalizacji turystycznej*, „Folia Turistica”, nr 21, s. 17–30.
- MAZURSKI K.R., 2009, *Region turystyczny jako pojęcie*, „Folia Turistica”, nr 21, s. 7–16.
- SZWICHTENBERG A., 2006, *Gospodarka turystyczna polskiego wybrzeża*, Wyd. Politechniki Koszalińskiej, Koszalin.
- WARSZYŃSKA J., JACKOWSKI A., 1979, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa.
- WYRZYKOWSKI J., 1986, *Geograficzne uwarunkowania rozwoju urlopowej turystyki wypoczynkowej w Polsce*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, 935, Studia Geograficzne XLIV, Wrocław.